

Maternal - Paternal Bağlanmayı Etkileyen Faktörler ve Ebelik Yaklaşımları

Factors Affecting Maternal - Paternal Attachment and Midwifery Approaches

Esmâ GÜNEŞ¹, Cansu IŞIK²

ÖZ

Maternal ve paternal bağlanma bebeğin zihinsel ve fiziksel gelişimi için son derece önemli bir kavramdır. Geçmişten günümüze sıklıkla maternal bağlanma üzerinde durulmuştur. Günümüzde paternal bağlanmanın da bebeğin gelişimi ve çocukluk döneminin sağlıklı sürdürülebilmesi için önemli bir faktör olduğu belirtilmiştir. Maternal ve paternal bağlanma birçok faktörden etkilenebilmektedir. Ebeler maternal ve paternal bağlanmanın sağlanmasında önemli rollere sahiptir. Maternal ve paternal bağlanmayı etkileyen faktörlerin bilinmesi ve bu doğrultuda prenatal, doğum ve doğum sonu dönemlere göre uygun ebelik girişimlerinin planlanıp uygulanması, maternal-paternal bağlanmanın sağlanmasında etkili olacaktır. Bu derleme, maternal-paternal bağlanmayı etkileyen faktörler ve ebelik yaklaşımlarını incelemek amacıyla yazılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma, Ebelik Yaklaşımları, Maternal Bağlanma, Paternal Bağlanma

ABSTRACT

Maternal and paternal attachment is an extremely important concept for the mental and physical development of the infant. From past to present, maternal attachment has often been emphasized. Today, it has been stated that paternal attachment is an important factor for the development of the baby and the healthy maintenance of the childhood period. Maternal and paternal attachment can be affected by many factors. Midwives have important roles in providing maternal and paternal attachment. Knowing the factors affecting maternal and paternal attachment and accordingly planning and applying appropriate midwifery practice according to prenatal, birth and postpartum periods will be effective in ensuring maternal-paternal attachment. This review was written to examine the factors affecting maternal-paternal attachment and midwifery approaches.

Keywords: Attachment, Midwifery Approaches, Maternal Attachment, Paternal Attachment

Geliş Tarihi/Received: 16.09.2022 **Kabul Tarihi/Accepted:** 01.10.2022 **Çevrimiçi Yayın Tarihi/Available Online Date:** 28.02.2023.

Doi: 10.57224/jhpr.1158640

¹Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ebelik Bölümü, esmagunes.sbu@gmail.com , ORCID: 0000-0002-9752-4286

²Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Anabilim Dalı, cansu.isik@sbu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3789-9051

Sorumlu yazar/Correspondence: Esmâ GÜNEŞ, esmagunes.sbu@gmail.com

Cite this article as: Güneş E, Işık C. Factors Affecting Maternal - Paternal Attachment and Midwifery Approaches. J Health Pro Res 2023;5(1): 89-95.

Giriş

Bağlanma teorisinin gelişimi John Bowlby ve Mary Ainsworth'un çalışmaları aracılığıyla gerçekleşmiştir. Bağlanma kelimesinin anlamı "sağlıklı ilişkiler kurmak ve bu ilişkileri sürdürmek"tir (1,2). Bağlanmanın temelini yaşamın ilk yıllarında anne ve bebek arasında kurulan bağ oluşturmaktadır. Bowlby'e göre yenidoğan ve bakım vereni arasında sıcak, samimi, her iki tarafın da keyif aldığı sürekli bir ilişkinin sonucunda bebek zihinsel olarak sağlıklı olacaktır (2). Ebeveyn ve bebek arasında kurulan bu bağ,

bebeğin güven duygusu ve ihtiyaçlarının ebeveynin bebek her istediğinde veya ihtiyaç duyduğunda ulaşılabilir olmasıyla karşılanması anlamına da gelebilmektedir. Diğer yandan anne bebek arasında kurulan bu bağ annenin verdiği tepkinin bebek tarafından hangi biçimde yorumlandığı konusu üzerinde de durur. Bebeklik sürecinde tam olarak kurulamayan bağlanma davranışı çocuğun hayatında ileriki süreçlerde kuracağı ilişkileri etkileyebilir (1). Bağlanma

kuramına göre tutarlı ve destekleyici davranışlar sergileyen ebeveynler çocuk için güven oluştururlar ve bunun sonucunda çocuklar özgür bir şekilde araştırma ve keşfetme davranışı sergiler. Bağlanma figürü (anne, baba veya bakım veren kişi) bebeğin korunma ve konfor ihtiyaçlarını (ayrıca bebeğin çevreyi keşfetmesine saygı duyarak) kabul etmişse çocuğun kendine güven duygusu gelişir ve değer verildiğini hisseder. Aksine bağlanma figürü, bebeğin keşif ve konfor için olan talebini sıkça reddeder ise çocukta yetersizlik veya değersizlik duygusu gelişebilir (3). Maternal ve paternal bağlanmanın sağlanması sağlıklı bebeklik ve çocukluk dönemi için son derece önemli etkilere sahiptir. Bu nedenle bu derlemede, maternal-paternal bağlanmayı etkileyen faktörler ve ebelik yaklaşımları ele alınmıştır. Maternal ve paternal bağlanmayı etkileyen faktörler açıklanmış ve uygun ebelik girişimlerine yer verilmiştir. Bu derleme makalesi ile sağlık profesyonellerinin, ailelerin ve dolaylı olarak toplumun bu konudaki farkındalığının artırılması hedeflenmiştir.

Maternal Bağlanma

Maternal bağlanma; anne ve yenidoğan/çocuk arasında yakın ve sıcak bir ilişki olması aynı zamanda iki tarafın da bu ilişkiden mutluluk, huzur duymasıdır. Diğer bir ifade ile emosyonel ve davranışsal açıdan annenin bebeğine bağlanmasıdır. Maternal bağlanma hem anne hem de bebeğin ruh sağlığı ve yenidoğanın nörolojik gelişimi açısından önemlidir (4). Maternal bağlanma sürecini başlatan, anne adayının fetüs varlığını öğrenmesidir. Doğum öncesi dönemdeki yetersiz bağlanma düzeyleri, doğum sonrasında bağlanma sorunlarına neden olabilmekte ve annede yüksek depresif semptomlara neden olabileceği için bebeğin gelişiminde olumsuz etkiye neden olabilmektedir (5). Gebelik boyunca anne adayının fetüs varlığını kabul etmesi, onu benimsemesi ve onunla iletişim kurması bağlanma sürecini olumlu yönde etkilemektedir. Doğum sonrası dönem ise bağlanmanın en yoğun olduğu dönemdir (6). Anne ve bebek arasındaki bağlanma süreci; gebelik, doğum ve doğum sonrası dönemde gelişme gösterir ve anne bebek arasındaki ilişki devam ettiği sürece gelişmeye devam eder (7). Anne bebek bağlanmasında oldukça etkili olan doğum sürecinde, annenin bebeğine ilk kez dokunması ile olumlu duygular oluşur ve ebeveynlik tutumları gelişerek bağlanmaya destek olur (8). Emzirme de bu bağlanmanın katlanarak artmasına yardımcı olan bir diğer faktördür (9).

Paternal Bağlanma

Birincil bağlanma çoğunlukla anne ve bebek arasında gerçekleşir. Babaların bebeklerinin hayatında annelere kıyasla dışarda kaldığı ve çocukların gelişiminde az etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Ancak, süreç doğru bir şekilde ilerleyebilir ve baba, bebek bakımında aktif olabilirse bağlanma anne ile olduğu kadar baba ile de gerçekleşebilir (10). Bebeklerin duygusal ve zihinsel gelişiminde baba-bebek bağlanması oldukça etkilidir. Yenidoğan döneminden itibaren babalar ile kurulan güvenli bağlanmanın çocukların yetişkinlik dönemlerinde sağlıklı ilişkiler kurmasına yardımcı olacağı ortaya konulmuştur. Güvenli baba-bebek bağlanmasını etkileyen önemli etkenlerden biri de anne ve baba arasındaki iletişimin şeklidir. Eşlerin evlilik dinamiklerindeki doğru ve yeterli iletişim şekli, hissettikleri doyum, anne ve baba olma hakkındaki düşünceleri bağlanma ile yakından ilişkilidir. Paternal bağlanmayı, baba davranışlarının çocukları ile bağlanmalarını hem direkt hem de dolaylı olarak etkilediği bilinmektedir (11). Hem anne hem de baba ile güvenli bağlanmanın gerçekleştiği bebekler, tek ebeveyn güvenli şekilde bağlanan bebekler ile karşılaştırıldığında bu bebeklerin gelişimlerinin zihinsel, ruhsal ve bilişsel açıdan daha yeterli olduğu bildirilmiştir (12). Babaları ile güvenli bağlanmanın gerçekleştiği bebeklerin daha sosyal, özgüvenli ve mutlu oldukları tespit edilmiştir (13). Bebeklik ve çocukluk dönemlerinde sağlıklı bağlanma süreci yaşamış çocuklar yaşamları boyunca da güvenli bağlanma yaşamaktadır. Diğer taraftan çocukluk döneminde davranış sorunu yaşayanların babaları ile olan bağlanma süreçlerinin uygun şekilde gerçekleşmediği görülmüştür (14).

Maternal Bağlanmayı Etkileyen Faktörler

Maternal bağlanma birçok faktörden etkilenmektedir. Gebelik sürecinde annenin ve fetüsün sağlık durumu, aile bağları ve kültürel özellikler, doğum sonrası dönemde depresyon gibi emosyonel durumda değişiklikler, varsa ilk gebelik deneyimi, sağlık profesyonellerinin desteği, plansız gebelik, gebeliğin istenmesi, gebelik sayısı, prematüre doğum öyküsü, tensel temasın doğru zamanda başlatılması, yaşayan çocuk sayısı, gebelik haftası gibi faktörler maternal bağlanmayı etkileyen faktörler olarak bildirilmiştir. Bu faktörlere ek olarak literatürde; yaş, eğitim ve gelir durumu, eş ilişkileri ve desteği, annenin kendisine duyduğu güven duygusu, doğuma hazırlık eğitimi alma, evlilik do-

yumu, fetüs cinsiyeti, emzirmeye erken başlama, annenin kendi annesiyle yaşadığı bağlanma ilişkisi ve annenin sorun çözme becerisi de maternal bağlanmayı etkileyen faktörler olarak bildirilmektedir (6,15,16). Ayrıca; doğum sonu ağrı, yorgunluk ve uykusuzluk, hastanede bulunmak, psikolojik/psikiyatrik sorunların varlığı gibi faktörler de anne ve bebek arasındaki bağlanma sürecini olumsuz şekilde etkilemektedir (1, 17). Maternal bağlanmayı etkileyen faktörlerin birkaçına aşağıda yer verilmiştir.

Yaş: Yapılan bir çalışmada anne yaşı arttıkça maternal bağlanma düzeyinin arttığı bulunmuştur. Bunun olası nedenleri; annelerin doğum tecrübelerinin artması, anneliğe hazır oluşluğun artması, bir de ruhsal ve fiziksel gelişimlerinin artması olabilir (18). Literatürde yapılan bazı çalışma sonuçlarına göre ise, anne bağlanması ve yaş arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır (15,18)

Eğitim Düzeyi: Cuijlits ve arkadaşlarının çalışmasında yüksek eğitim düzeyinin postpartum bağlanmayı olumlu etkilediği bulunmuştur (19). Lindgren'in, Çimen ve Varol'un çalışmalarında; eğitim durumu ve maternal bağlanma arasında ters yönlü ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durumun nedeninin, düşük eğitim düzeyine sahip annelerin çalışma hayatına katılım oranlarının daha az olması ve bunun sonucunda da bebekleriyle daha fazla zaman geçirmeleleriyle ilişkili olduğu düşünülmektedir (20,21)

Sosyoekonomik Durum: Ailelerin temel ihtiyaçlarını giderecek düzeyde sosyal ve ekonomik kaynaklarının olması maternal bağlanmanın sağlanmasında önem arz ettiği bildirilmiştir (15).

Annenin İş Hayatına Katılımı: Çimen ve Varol'un çalışmasında, geniş aileye sahip ve gelir gidere denk olan ailelerde anne bebek bağlanma düzeyleri yüksek bulunmuştur. Ancak kadının iş hayatına katılımı ile bağlanma arasında ilişki bulunmamıştır (20). Keskin ve Yağmur'un çalışmasında ise kadının iş gücüne katılımının bağlanmayı artırdığı gösterilmiştir (18). Elkin'in çalışmasında da çalışan gebelerde prenatal bağlanma düzeyi çalışmayanlardan daha yüksek bulunmuştur (2).

Gebelik Sayısı: Dereli Yılmaz ve Kızılkaya Beji'nin çalışmasında primipar annelerin bağlanma düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur (22).

Gebelikte Yaşanan Sağlık Sorunları: Gebelik döneminde annelerin karşılaştığı sağlık sorun-

ları bir kriz olarak algılanır. Bu durum ebeveynlik duygu ve davranışlarını olumsuz etkiler (23). Pisoni ve arkadaşlarının çalışmasında yüksek riskli gebelik dönemi geçiren kadınların daha fazla anksiyete ve depresyon yaşadığı, bağlanmada da problem yaşadıkları görülmüştür (24). **Doğum Şekli ve Doğumda Karşılaşılan Problemler:** Koç ve arkadaşları doğum şeklinin ve doğumda sorun yaşanma durumunun annelik rolünü etkilemediğini bildirmişlerdir (25). Ebrahimi ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada, müdahalesiz vajinal doğum yapan kadınların müdahaleli doğum yapanlara göre bağlanma düzeyinin yüksek olduğu bulunmuştur (26). Çeşitli ve arkadaşlarının çalışmasında da sezaryen ile doğum yapan annelerin müdahaleli doğum deneyimi yaşayan annelere göre daha düşük bağlanma düzeyine sahip olduğu bildirilmiştir (27).

Erken Ten Tene Temas: Anne ve bebeğin erken ten teması sonucu, bebek kendini güvende hisseder ve maternal bağlanma artar (20). Durualp ve arkadaşlarının çalışması sonucunda bebeğini doğum sonrası ilk 30 içerisinde kucağına alan annelerin bağlanma düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur (15).

Doğuma Hazırlık Eğitimi Almak: Doğuma hazırlık eğitimi almak, depresyon riskini azaltmakta ve anne bebek bağlanmasını olumlu etkilemektedir (28).

Evlilik Doyumu: Kadınların gebelikte evliliklerinden aldıkları doyum, prenatal bağlanma ile doğru orantılıdır (29).

Fetüs Cinsiyeti: Erdemoğlu'nun çalışmasında ilk gebelikte fetüs cinsiyetinin kız, multigravidalarda ise erkek olmasının prenatal bağlanmayı artırdığı bulunmuştur (30).

Gebelik Haftası: Elkin'in çalışmasında gebelik haftası 26 ve üzeri olanlarda prenatal bağlanma düzeyinin daha fazla olduğu bulunmuştur (2). Literatürde farklı çalışmalarda da gebelik haftası arttıkça prenatal bağlanmanın arttığı görülmektedir (31).

Gebe Kalma Zamanı: Kadının hem kendi hem de ailesi için uygun olan bir zamanda gebe kalması ve bebeğe sahip olması maternal bağlanmayı artırmaktadır (28).

Emzirme: Emzirme sayesinde anne ile bebeği arasında olumlu bağlar kurulur. Gibbs ve arkadaşlarının çalışmasında 6 ay ve daha uzun süre anne sütü ile beslenen çocukların bağlanma oranı daha yüksek bulunmuştur. Emzirme süreleri daha fazla olan çocuklar, anneleri tarafından daha "sevimli ve sıcak" bulunmuştur (9). Ayrıca anne ile bebeği arasında kurulan ilk temas

çoğunlukla emzirme ile sağlanır ve bu da bebeğin güven duygusu kazanmasında oldukça önemlidir (23). Gebelik döneminde başlayan anne-bebek bağlanması emzirme ile artarak devam etmektedir (13).

Sosyal Destek: Bebek bakımı konusunda kendi ailesinden veya eşinin ailesinden destek alan annelerin bebekleri ile bağlanma düzeyleri daha yüksek bulunmuştur (18).

Paternal Bağlanmayı Etkileyen Faktörler

Baba-bebek bağlanmasını etkileyen faktörler; babanın eğitim durumu, geliri, mesleği, çalışma durumu, aile tipi, ilk baba olduğu yaş, çocuk sayısı, babalık hakkında bilgi arama durumu, çocuğu isteme durumu, yaşı, evlilik süresi, babanın eşi ile ilişkisi, yaşadığı bölge, işinden izin alma durumudur (32,33). Bunlar dışında baba-bebek bağlanmasının; eş iletişimi, eşe sağlanan destek, anne ve babanın bebek bakımına birlikte katılma durumu, bebek ile iletişimi gibi faktörlerden etkilendiği de çalışmalarda gösterilmiştir (34,35). Dündükcü ve Aslan'ın çalışmasında; gelir düzeyi, eğitim durumu, mesleği, çalışma durumu ve çocuk sayısı ile baba bağlanması arasında anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır (33). Paternal bağlanmayı etkileyen faktörlerin birkaçına aşağıda yer verilmiştir.

Yaş: Kılan ve Özpınar'ın çalışmasında baba yaşı arttıkça bebekleri ile bağlanma düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür (36). Kartal ve Erişen'in çalışmasında; 40 yaş üzeri olan, gelir düzeyi yüksek, bebeklerinin bakımına katılan babalarda bağlanmanın daha fazla olduğu gösterilmiştir (37). Seçer, Çeliköz ve Yaşa'nın çalışmasının sonucunda babaların yaşı azaldıkça bebeklerinin bakımına aktif katılımlarının arttığı ve bağlanma düzeylerinin de daha yüksek olduğu bulunmuştur (44).

Eğitim ve Gelir Düzeyi: Dinç ve Balcı'nın çalışmasında eğitim düzeyi yüksek, gelir düzeyi iyi, kamuda çalışan babaların bağlanma düzeylerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu gösterilmiştir (38). Ailedeki gelirin tek veya çift olması da evlilik ilişkisini ve babanın bebek bakımına katılımı etkilemektedir (39). Kartal ve Erişen'in çalışması sonucunda da aylık gelir düzeyi ile paternal bağlanma arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur (37).

Baba-Bebek İletişimi: Babanın bebeğine dokunması, onunla vakit geçirmesi, onunla konuşması, oynaması, bebeği hakkındaki kararlara aktif katılması bağlanmayı olumlu etkiler ve ilerleyen süreçlerde de baba-çocuk ilişkisini güçlendirip sürekliliğini sağlar (40).

Partner Desteği: Baba eşi tarafından ilgi ve destek gördüğünde prenatal bağlanma düzeyi artar. Babanın anne karnını okşayarak bebeği ile fiziksel temas kurması, bebeği ile konuşması gibi davranışlar bağlanmayı destekler (41). Aynı şekilde, babanın anneye destek olması, ev işlerinde yardımcı olması, bebeklerinin bakımına katılması baba ile bebeği arasındaki ilişkiye olumlu katkılar sağlar (42). Ebeveynlerin ilişkisinde herhangi bir olumsuz durumun varlığı, ebeveynlerin biri veya ikisinde depresyon olması baba ile bebek ilişkisini olumsuz etkilemektedir. Eşlerin evlilik memnuniyetinin artmasıyla baba-bebek doyumunun arttığı da gösterilmiştir (43).

Çocuk Sayısı: Seçer ve arkadaşlarının çalışmasında; 2 çocuğa sahip olan babaların 3 ve daha fazla çocuğa sahip olan babalara kıyasla babalık tutumuna yönelik puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (44). Şahin ve Demiriz yaptıkları çalışmada, tek çocuğa sahip babaların, babalık rolü algılayışı ve okul dışı ortamlarda çocuğun öğrenme sürecine desteğini yüksek bulmuşlardır (45).

Babanın Doğumda Yer Alması: Doğum anına eşlik eden babaların bağlanma sürecinin kolaylaştığı ve paternal bağlanmanın daha yoğun hissedildiği bildirilmiştir (46).

Babanın Kendi Babası ile İlişkisi: Türk Dündükcü ve Taş Aslan'ın çalışması sonucunda kendi babaları ile iyi bir ilişkiye sahip olduğunu belirten babaların 4-12 aylık bebekleri ile bağlanma düzeyleri de anlamlı olarak yüksek bulunmuştur (33).

Doğum Şekli: Vajinal doğum yapan annelerin eşlerinin bağlanma düzeyleri, sezaryen ile doğum yapanların eşlerine oranla daha yüksek bulunmuştur (14).

Ebelik Yaklaşımları

Ebeveyn bebek arasındaki bağlanmanın oluşmasında ebeler anahtar role sahiptir. Ebelerin özellikle bağlanma açısından riskli olan grupları değerlendirmesi, destekleyici bakım ve danışmanlık sağlamaları bağlanmanın güçlenmesine katkıda bulunacaktır (23,25). Ebeler, bütüncül bakım kapsamında ebeveyn bebek bağlanmasını sağlayabilmek için değerlendirme ve uygun yaklaşımlara prenatal dönemde başlamalıdır. Prenatal dönemde psikiyatrik problemlerin varlığı, düşük eğitim düzeyi, istenmeyen ve plansız gebelik, yetersiz sosyal destek sistemleri açısından ebeveynler ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Değerlendirme sonucunda uygun ebelik yaklaşımları planlanmalı, ciddi psikiyatrik sorunların

varlığında ebeveynler psikiyatriye konsülte edilmelidirler. İhtiyaç grubunda olan ebeveynlere (eğitim durumu düşük, plansız ve ilk gebelik vb.) uygun doğum öncesi eğitimler planlanmalıdır (47). Doğum sırasında mümkün olan en az müdahale ile doğumu gerçekleştirmek, doğum sonu dönemde bebeği annenin göğsüne koyarak yenidoğanın ilk muayenesini yapmak veya annenin sağlık durumu elverişli değil ise baba ile ten tene temas sağlamak ebelerin doğum anı ve doğum sonu dönemde bağlanmanın kurulmasını sağlayacak yaklaşımlarındandır (20, 26, 46).

Doğum sonu dönemde bebeğin kirli ve bakımsız görünmesi, bebekte pişiklerin varlığı, bebeğin yeterli kilo alımının sağlanmamış olması, bağlanmada problemler olduğunun göstergeleridir. Ebeler bu göstergeleri titizlikle takip etmeli, bu göstergelerden biri veya birkaçının varlığında, annenin bebeği hakkındaki duygularını anlatması için ortam oluşturmalıdır. İhtiyaçlar tespit edildiğinde ihtiyaca yönelik bebek bakımını destekleyecek eğitimler vermeli dir (48).

Baba-bebek arasındaki ilişkiyi güçlendirmek için öncelikle evlilik ilişkileri güçlendirilmeli, planlı ve istedik sayıda çocuk sahibi olmaları için uygun aile planlaması danışmanlığı sunulmalıdır. Evliliklerinde sorun olduğu düşünülen çiftler aile danışmanından destek almaları için yönlendirilmelidir (32). Ebeler; ebeveynlerin olabildiğince en olumlu deneyimleri yaşaması ve destek sistemlerinin oluşması için yardımcı olmalı, kriz anlarında mutlaka ailenin yanında olup onlara destek olmalıdır (49).

Sonuç

Maternal ve paternal bağlanmayı etkileyen birçok farklı etkenin olduğu yapılan çalışmalarla gösterilmiştir. Buradan hareketle; ebeveyn-bebek bağlanmasını gerçekleştirmek için bağlanmayı etkileyen faktörler göz önünde bulundurulurken ebe öncülüğünde bakım sağlanmalıdır. Hem maternal hem de paternal bağlanmanın en doğru ve en uygun şekilde gerçekleşmesi elbette ki prenatal, intrapartum ve postpartum süreçte sürekli ebe desteği ile sağlanacaktır. Bu nedenle ebeler, sadece maternal bağlanmanın sağlanmasında değil, paternal bağlanmanın da en üst düzeyde sağlanabilmesi için maternal-paternal bağlanma faktörlerinin farkında olmalı ve uygun ebelik yaklaşımlarını planlayıp, uygulamalıdır.

Kaynaklar

1. Dereli Yılmaz S. Prenatal anne- bebek bağlanması. HEAD. 2013;10(3):28–33.
2. Elkin N. Gebelerin prenatal bağlanma düzeyleri ve bunları etkileyen faktörler. STED. 2015;24(6):230–7.
3. Karadeniz G, Zabcı N, Gezgin S, Katip C. Anneleri ile ceza infaz kurumlarında kalan 0-3 yaş çocuklarının bağlanma süreçlerinin desteklenmesi ve sağlıklı gelişimleri için bir pilot çalışma: Duygu salınacağı. UÜFEFSBD 2021;23(42):45–89.
4. Aydın R, Aktaş S, Binici DK. Vajinal doğum yapan annelerin doğuma ilişkin travma algısı ile maternal bağlanma düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi: Bir kesitsel çalışma. GÜSBD. 2022;11(1):158–69.
5. Rollè L, Giordano M, Santoniccolo F, Trombetta T. Prenatal attachment and perinatal depression: A systematic review. Int. J. Environ. Res. Public Health. 2020;17(8).
6. Nacar EH, Gökçaya F. Bağlanma ve maternal bağlanma konusunda bir derleme. Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Derg. 2019;1(1):49–55.
7. Mutlu C, Yorbik Ö, Tanju İA, Çelikel F, Sezer RG. Doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası etkenlerin annenin bağlanması ile ilişkisi. Anadolu Psikiyatri Derg. 2015;16(6):442–50.
8. Karakaş MK, Dağlı FS. Bebeklerde bağlanmanın önemi ve bunu etkileyen faktörler. Türk Pediatri Ars. 2019;54(2):76–81.
9. Gibbs BG, Forste R, Lybbert E. Breastfeeding, Parenting, and Infant Attachment Behaviors. Matern Child Health. 2018 Jan 31;22(4):579–88.
10. Biller HB. Fathers and families: Paternal factors in child development. In: Fathers and Families Paternal Factors in Child Development. London: Auburn House; 1993.
11. Newland LA, Coyl DD, Chen HH. Fathering and attachment in the USA and Taiwan: contextual predictors and child outcomes. Early Child Develop. and Care. 2010 Jan;180(1–2):173–91.
12. Belsky J, Fearon RMP. Precursors of attachment security. In: J. Cassidy & P. R. Shaver, editor. Handbook of Attachment Theory and Research. 2. New York: Guilford Press; 2008. p. 295–316.
13. Güleç D, Kavlak O. Baba-bebek bağlanması ve hemşirenin rolü. Türkiye Klinikleri J Nurs Sci. 2015;7(3):63–8.

- 14.Aydın R, Boz B, Uçar O, Dölek F. Attachment levels of fathers and examining the factors affecting. *IJCS*. 2020;13(2):1440–8.
- 15.Durualp E, Kaytez N, Aykanat Girgin B. Evlilik doyumu ve maternal bağlanma arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Derg*. 2017;18(2):129–38.
- 16.Turan Z, Kurt G, Arslan H. Graviditenin sosyal destek algısı ve prenatal bağlanma düzeyine etkisi. *Cukurova Med J*. 2020;45(3):1126–36.
- 17.Kavlak O, Şirin A. Maternal bağlanma ölçeği'nin Türk toplumuna uyarlanması. *JHS*. 2009;6(1):188–202.
- 18.Keskin F, Yağmur Y. The factors affecting maternal attachment in eastern Turkey. *IJCS*. 2020;13(2):858–66.
- 19.Cuijlits I, van de Wetering AP, Endendijk JJ, van Baar AL, Potharst ES, Pop VJM. Risk and protective factors for pre- and postnatal bonding. *Infant Ment Health J*. 2019 Nov 1;40(6):768–85.
- 20.Çimen K, Varol H. Maternal bağlanma düzeyi ve etkileyen faktörler. *SAUHSD*. 2021;4(3):126–35.
- 21.Lindgren K. Relationships among maternal-fetal attachment, prenatal depression, and health practices in pregnancy. *Res Nurs Health* 2001 Jun 1;24(3):203–17.
- 22.Dereli Yılmaz S, Kızılkaya Beji N. Gebelelerin stresle başa çıkma, depresyon ve prenatal bağlanma düzeyleri ve bunları etkileyen faktörler. *GTD*. 2010;20(3):99–108.
- 23.Kınık E, Özcan H. Maternal bağlanmayı etkileyen faktörler ve primiparlarda maternal bağlanma durumu. *J Pro Health Res*. 2020;2(1):47–53.
- 24.Pisoni C, Garofoli F, Tzialla C, Orcesi S, Spinillo A, Politi P, et al. Complexity of parental prenatal attachment during pregnancy at risk for preterm delivery. *J Matern Fetal Neonatal Med*. 2015 Mar 3;29(5):771–6.
- 25.Koç Ö, Özkan H, Bekmezci H. Annelik rolü ve ebeveynlik davranışı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *İzmir Dr Behçet Uz Çocuk Hast Derg*. 2016;6(2):143–50.
- 26.Haratipour H, Partash N, Ebrahimi E, Zadeh MD, Bolbolhaghghi N. Non-physiological and physiological delivery method: Comparison of maternal attachment behaviors and anxiety. *IJCS*. 2021 Feb 28;10(1):37.
- 27.Egelioglu Çetisli N, Arkan G, Top ED. Maternal attachment and breastfeeding behaviors according to type of delivery in the immediate postpartum period. *RAMB*. 2018 Feb 1;64(2):164–9.
- 28.Aydın Kartal Y, Karaman T. Doğuma hazırlık eğitiminin gebelerde prenatal bağlanma ve depresyon riski üzerine etkisi. *ZKTB*. 2018 Mar 5;49(1):85–91.
- 29.Günay Ulu P, Bayraktar S. Investigation of variables related to prenatal bonding levels in pregnant women. *Yeni Symp*. 2018; 56(2): 1–8.
- 30.Erdemoğlu Ç. Fetusun Cinsiyetinin Prenatal Bağlanma ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyi ile İlişkisinin Saptanması. [Malatya]: İnönü Üniversitesi; 2016.
- 31.El-Hage W, Léger J, Delcuze A, Giraudeau B, Perrotin F. Amniocentesis, maternal psychopathology and prenatal representations of attachment: A prospective comparative study. *PLOS ONE*. 2012 Jul 25;7(7).
- 32.Pündük Yılmaz M, Ören B, Kösegil P. 0-2 yaş bebeğe sahip babaların, baba-bebek bağlanması ve ilişkili faktörlerin incelenmesi. *Ordu Universty J Nurs Stud*. 2021;4(3):306–15.
- 33.Türk Dündükçü F, Taş Aslan F. Paternal-infant attachment and determination of factors affecting attachment. *Arch Health Sci Res*. 2020 Feb 1;7(1):43–9.
- 34.İnel Manav A, Gözüyeşil E, Tar E. The Effects of the Parenting Education Performed through Whatsapp on the Level of Maternal-Paternal and Infant Attachment in Turkey. *JPN*. 2021 Nov 1;61:e57–64.
- 35.Poulsen HB, Hazen N, Jacobvitz D. Parents' prenatal joint attachment representations and early caregiving: the indirect role of prenatal marital affect. *Attachment & Human Development*. 2018 Nov 2;21(6):597–615.
- 36.Kılan S, Özpınar S. Baba-bebek bağlanması ve etkileyen faktörler: Manisa örneği. *SSTB Dergisi*. 2020;(35):1–15.
- 37.Aydın Kartal Y, Erişen B. 6-12 aylık bebeği olan babaların bebeklerine bağlanma durumu ve ilişkili faktörler. *MAKÜ Sag. Bil. Enst. Derg*. 2020; 8(2): 44–9.
- 38.Dinç S, Balcı S. Baba-bebek bağlanma durumu ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Türkiye Klinikleri J Nurs Sci*. 2021;13(1):8–17.
- 39.Kuzucu Y. Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derg*. 2011;4(35):79–91.
- 40.Semerci B. Birlikte Büyütelim, Çocuk Ruh Sağlığı (Özel Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları; 2009. 69–101 p.
- 41.Üstünsöz A, Güvenç G, Akyüz A, Oflaz F. Comparison of maternal-and paternal-fetal attachment in Turkish couples. *Midwifery*. 2010 Apr 1;26(2):e1–9.

- 42.Kara M, Çetinkaya S. Türk toplumunda babalık kavramı ve baba-bebek bağlanmasında hemşirelik. *Türkiye Klinikleri J Nurs Sci.* 2019;11(2):200–10.
- 43.Noh NL, Yeom HA. Development of the Korean Paternal-Fetal Attachment Scale (K-PAFAS). *Asian Nurs Res.* 2017 Jun 1;11(2):98–106.
- 44.Seçer Z, Çeliköz N, Yaşa S. Bazı kişisel özelliklerine göre okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların babalarının babalığa yönelik tutumları. *SUSBED.* 2007;(18):425–38.
- 45.Şahin H, Demiriz S. Beş altı yaşında çocuğu olan babaların, babalık rolünü algılamaları ile

- aile katılım çalışmalarını gerçekleştirmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türk Sosyal Araştırmalar Derg.* 2014 Feb 1;181(181):273–94.
- 46.Üzel N, Özbacı S. Bağlanma. 1st ed. Beyazova U, editor. Vol. 1. Ankara: Modern Tıp Kitabevi; 2018.
- 47.Baltacı N, Başer M. Maternal-fetal attachment during pregnancy and nursing. In: Alexandrova E, Shapekova NL, Ak B, Özcanaslan F, editors. *Health Sciences Research in the Globalizing World.* Sofia: St. Kliment Ohridski University Press; 2018 . p. 123–31.
- 48.Kavlak O, Şirin A. Anne ve babaya ait bağlanma ve hemşirenin rolü. *EGEHFD.* 2007;23(2):183–94.
- 49.Şahin NH. Seksio-Sezaryen: Yaygınlığı ve sonuçları. *MUSBED.* 2009;2(3):93–8.